

Проф. др Миладин ВУКОВИЋ
(Југославија)

БАБОВИЋЕВА КОНЦЕПЦИЈА КЊИЖЕВНЕ ИСТОРИЈЕ

*"Човјек није само у историји, већ он
у себи носи историју коју истражује".*
Р. Арон

Репутацију познатог слависте и русисте међународног угледа и ауторитета проф. М. Бабовић је градио током протеклих скоро пет деценија научним радом превасходно у области проучавања руске књижевности. При том, он је у свом духовном развоју рано спознао да је од свих перспектива у којима се сагледава и тумачи књижевно дјело најизвјеснија она историјска. Отуда је вјероватно његово проучавање књижевности, које се креће у широком распону, од испитивања књижевног дјела у његовој синхроној до интерпретације у дијахроној перспективи, било поглавито усредсређено на историјско сазнање као основни вид разумијевања књижевности, на књижевну историју као поуздан облик научне спознаје умјетности ријечи.

У том смислу историја, и то руске књижевности, практично је основно подручје Бабовићевог научног интересовања, њој је посветио свој духовни ерос, највећи дио своје интелектуалне радозналости и истраживачке страсти, у књижевној историји он је створио научне резултате који га издижу на врло истакнуто мјесто међу славистима и нашим књижевним стручњацима уопште. Да је у цјелини свог научног пута он непрекидно, а у одређеном периоду и врло интензивно, проучавао историју књижевности најречитије свједоче сљедеће чињенице.

Бабовић је, наиме, аутор волуминозног, двотомног универзитетског уџбеника историје руске реалистичке књижевности XIX вијека. Уз то, он је на Одсеку за славистику Филозофског, односно Филоло-

шког факултета у Београду преко тридесет година изводио наставу из историје руске књижевности. При том, могло би се рећи да је историја књижевности имала примарно мјесто у Бабовићевој настави, схваћеној не само као систем предавања и излагања одређених чињеница с циљем образовања студената, обogaћивања њиховог знања о руској књижевности и развијања њиховог естетског укуса, него и као општеобразовна активност, институционализована у књижевној периодици и јавним предавањима.

Када је ријеч о Бабовићевом схватању књижевне историје, онда треба прво указати на то да оно није формулисано у виду посебног општеметодолошког разматрања историјског проучавања књижевности. Томе оно, уосталом, није ни тежило. Прецизније, оно је садржано у контексту конкретних књижевно-историјских испитивања и има јасне контуре одређене концепције историјског постојања књижевних појава, писаца и дјела, које Бабовић интерпретира у својој историји руске књижевности. Разумије се, та концепција својим битним аспектима и основним значењима представља занимљиво и значајно схватање књижевне историје. Стога оно може бити предмет широко засноване расправе.

Сужавајући овом приликом оквире те расправе и поштујући проблемско-аналитички приступ, ми ћемо нашу пажњу усмјерити, прије свега, на околност да се основна Бабовићева оријентација у погледу схватања историје књижевности може идентификовати већ из његовог преферирања научности у проучавању књижевности, то јест његовог залагања да испитивање књижевности поприми поуздан облик научног сазнања. При том, ово залагање за научност у проучавању књижевности треба разликовати од оног типа научности на којем инсистира позитивизам у књижевној историографији. Тим прије што су методолошке процедуре и аналитички поступци те парадигме деветнаестовјековне историје књижевности неријетко снажно обиљежавали све видове проучавања управо ове књижевности која је предмет Бабовићевог научног истраживања.

Другим ријечима, Бабовићево схватање књижевне историје грађено је на основу достигнућа нове науке о књижевности и афирмише нека теоријска начела која су постала постулати мишљења о књижевности. Наиме, као врстан и мудар историчар књижевности, М. Бабовић у свом академском и научном опредељењу никада није био равнодушан према новим идејама у области методологије проучавања књижевности и новим истраживачким резултатима о руској књижевности. Сходно томе, он каже да су му "моделі анализе структуралне и семиотичке школе макро и микро структуре умјетничке речи помогли да напише најбоља поглавља" своје историје руске књижевности¹. Отворен за нове методолошке поступке и нова сазнања, Бабовић непрекидно, како сам вели, упитан "да ли ћу интерпретацијом открити све вриједности

¹ М. Бабовић, *Љепота ће спасити свијет*, Интервју, Побједа, 19. I 1991.

дјела", не губи из вида ограниченост сваке посебне методологије у погледу цјеловитости њене примјене и универзалности њеног херуистичког важења. Подстакнут том стрепњом, он упозорава: "Примену компликује чињеница што се свака методологија затвара у своју теоретску схему, даје предност својим моделима анализе, упркос факту да ниједна није формулисала општеприхватљив систем критерија интерпретације и вредновања уметничког дела"².

Очито, Бабовић нипошто није склон апсолутизацији ни једног правца у проучавању књижевности. Тим прије што је добро спознао сву сложеност односа различитих приступа књижевном дјелу, њихов својеврсни схематизам, па се не приклања ни једном, али стваралачки користи искуства многих. *У том смислу, његово методолошко становиште је лишено било какве једностраности, па би се могло рећи да представља срећну синтезу традиционалног и модерног.* Полазећи у неку руку од те генералне ознаке његове методолошке позиције, могли бисмо рећи да је М. Бабовић истакнути протагониста једног вида савремене универзитетске критике у нас.

У духу тих методолошких опредјељења, М. Бабовић као основни предмет свог књижевноисторијског истраживања прихвата само књижевно дјело, увјерен да је, како сам каже, "за успјелу анализу неопходно поуздано владање књижевним текстом", јер, "што ближе тексту, то ближе ауторској концепцији и истини о дјелу"³.

Бабовића је у том правцу значајно усмјеравао и његов веома плодни преводилачки рад, који га је као стваралачка активност артистичког карактера упућивао на нужност разумијевања и познавања структуре књижевног дјела као *conditio sine qua* поп његовог адекватног тумачења. Без сумње, Бабовићевом доживљавању и схватању књижевности као умјетности ријечи релевантно су доприносили његови преводи низа ремек-дјела руске књижевности. Стога што су они, од "Злочина и казне", "Лопова" и "Руске шуме", преко проза А. П. Чехова, до "Тихог Дона", рађени на темељу дубоког осјећања и поимања књижевног израза, да носе изразит лични печат и да у њима оригинал задржава своју умјетничку оштрину и сјај.

Узев, дакле, у цјелини, М. Бабовић, на основу назначеног полазишта у приступу књижевном дјелу, гради битно упориште да своју књижевну историју конципира тако да у њој не "запостави самосвојност феномена књижевности и специфику његовог развоја", да књижевност не изгуби карактер умјетности, не добије третман "сјенке" друштвених збивања, пуког документа културноисторијске природе.

Залажући се за то, Бабовић, разумије се, користи и изванкњижевне чињенице, вантекстуалне факторе који могу бити од интереса за разумијевање књижевног дјела, уводи у оптицај биографске елементе који су од значаја за његов настанак и његово значење, не пренебре-

² М. Бабовић, *Песници и револуција*, УР Никшић, 1990, стр. 269.

³ М. Бабовић, *Љепота ће спасити свијет*.

гава друштвено-историјске околности, идејни и општекултурни оквир руске књижевности као предмета свог истраживања *sub specie temporis*. Тим прије што је управо ова књижевност била "у највишем степену" социјално ангажована. На тај начин он не одваја књижевност као умјетност од њених друштвених околности. Тако се Бабовић јасном усмјереношћу и прецизношћу свог интерпретативног становишта усредсређује на саму бит књижевног феномена и његов контекст, без којих нема ваљаног разумијевања и правог тумачења књижевности.

Из тог аспекта врло илустративно је Бабовићево рјешење проблема периодизације руске књижевности XIX вијека, његов концепт једног од основних инструмената историјског сазнања њених феномена, облика систематизације књижевне грађе у времену као димензији њеног поретка и постојања. Полазећи од става да је "свака периодизација у извесној мери условна и релативна", да је периодизација руске књижевности прошлог стољећа "веома сложен проблем", Бабовић освртом на главна рјешења периодизације развоја ове књижевности утврђује да нема "јединственог гледишта" у схватању критеријума на основу којег би се обавила њена периодизација. При том, он као своју позицију истиче: "Периодизацију је најприродније извршити према књижевним правцима који су настајали у њој, развијали се и смењивали. Тиме се не запоставља веза литературе са друштвеним животом, већ се успоставља нормалан ред ствари: друштвена историја добија место које јој припада у развојном процесу литературе, а примат се даје појавама књижевне историје. По овоме критеријуму руска књижевност XIX века дели се на два периода: романтичарски и реалистички"⁴.

Тако Бабовић заснива периодизацију на критеријуму специфичних законитости развоја књижевности, то јест само књижевности својственим кретањима. Утврђени периоди, романтичарски и реалистички, имплицирају као своје одредбе естетске и стилско-типолошке детерминанте и претпостављају примјерне представе о самосвојности и аутономности књижевноисторијског процеса.

Не ради се, наравно, о "чистим" књижевним периодима. Бабовић мисли да се књижевне чињенице не могу систематизовати у прецизно омеђене књижевноисторијске категорије, јер "нови правац увек настаје у крилу старог и не укида га својом појавом"⁵. Управо у знаку те свијести о релативности и условности утврђених књижевних периода и интерференцији књижевних праваца слиједи закључци да крај XIX вијека у руској књижевности "не значи крај класичног реализма, јер ће тек у наредним деценијама нови правци дати доминантан печат руској литератури", и да се "временске коор-

⁴ М. Бабовић, *Руски реалисти XIX века*, књ. I, НИО "УР" Титоград, 1986, стр. 18-19.

⁵ *Ibidem*, стр. 16.

динате руске књижевности XIX века не подударају са временским границама века."⁶ Истовремено, овдје је евидентно исправно разликовање књижевног периода и књижевног правца. Осим тога, Бабовић на прикладан начин рјешава проблем спољашњих елемената књижевноисторијског процеса.

Ова периодизација проистиче из Бабовићевог разумијевања развитка књижевности у свим његовим фазама. "Тај развитак", истиче Бабовић, "може се метафорички представити реком која од извора до ушћа мења корито. Отуда у одређеним етапама поједини рукавци постају *главни токови*, а касније поново рукавци, јер је матица потекла новим коритом."⁷

Мада тим сликовитим изразима појам развоја књижевности не добија неопходну одређеност, М. Бабовић њима у склопу свог концепта токова књижевног процеса настоји да адекватно нагласи и цјеловитост књижевних феномена и чинилаца ванкњижевне природе.

Тешко се отети утиску да је, захваљујући тако схваћеном току развојних тенденција књижевног процеса, *Бабовићева концепција књижевне историје попримила ознаке једне у суштини персоналистичке оријентације*. Таква њена усмјереност могла би се разумјети као својеврстан вид отпора да се специфичне законитости књижевноисторијског развоја подређују законима спољашњих елемената ванкњижевних фактора тог развоја и да су основне особине књижевног периода зависне од наиндивидуалног контекста. За Бабовићеву персоналистички оријентисану књижевну историју карактеристично је да процес развоја руске реалистичке књижевности XIX вијека просљедује хронолошким низом историографских описа најзначајнијих њених писаца у њиховој ауторској индивидуалности, стваралачкој самосвојности и непоновљивој оригиналности⁸. Тај образац ове књижевне историје може бити дјелимично схваћен као посљедица чињенице да је у њеној основи курс руске реалистичке књижевности што га је М. Бабовић као универзитетски наставник држао студентима русистике. Хоћу посебно да кажем и нагласим да су управо природа тог курса, његови програмски садржаји, методолошке процедуре предвиђене за његову реализацију, његови програмски циљеви, основни задаци и цјелокупна намјена били од релевантног утицаја на персоналистичку оријентацију ове књижевне историје. Уосталом, дало би се закључити да је и њен наслов "Руски реалисти XIX вијека" врло индикативни у погледу поменутог њеног карактера.

⁶ Ibidem, стр. 21.

⁷ Ibidem

⁸ На ову типолошку ознаку Бабовићеве књижевне историје указано је. Она је сврстана у тип историје књижевности "по писцима" и одређена као "историја ремек-дела" - З. Божовић, *Историја ремек-дела, Руски реалисти XIX века*, књ. II, стр. VII.

Да би представа о овој књижевној историји била што потпунија, посебно ћемо свратити пажњу на сљедећу њену особину. Мада добро зна да историји књижевности обично није својствено да прихвата традицијом непровјерена и неутврђена мишљења, Бабовић, ипак, подстакнут страшћу за откривањем новог и без предрасуда у приступу књижевном дјелу, у своју књижевну историју уграђује, како је то већ запажено⁹, сопствене, оригиналне истраживачке резултате о њеним ентитетима, писцима и дјелима. При том, скептичан према свим видовима импровизације, он темељно, поступно и систематично развија своју интерпретацију, убједљиво излаже ставове, с разложним релативизмом формулише своје судове, изводи закључке, ствара синтезе, принципијелно остављајући могућност за постојање и другачијих гледишта.

У овом осврту на Бабовићеву књижевну историју неизоставно ћемо напоменути да је она прегнантан израз пуне научне зрелости и стваралачке снаге наше русистике да о руској књижевности говори систематски, конзистентно и самосвојно. Она, као књижевноисторијска синтеза, носи сигнум нашег духовног простора и нашег естетичког контекста и настоји да руску књижевност тумачи прије свега из аспекта њених великих хуманистичких идеала и универзалних вриједности.

Остаје нам, на крају, да истакнемо да, сагледано у перспективи тих идеала и вриједности, књижевно дјело за М. Бабовића није само у историји, него и у његовом односу са живом свијешћу, који изражава драму његове загледаности у универзалну људску судбину и дјелу даје општељудски смисао. Отуда се основно значење тог Бабовићевог естетичког становишта завршава тамо гдје је овај приступ његовом схватању књижевне историје и почео: "Човјек није само у историји, већ он у себи носи историју коју истражује".

⁹ А. А. Григорьев, *Русская литература са за рубежом*.

Материјал за посебну сједницу Скупштине за избор нових чланова ЦАНУ, Титоград 1988, стр. 58. На самосвојност Бабовићеве интерпретације руске књижевности XIX вијека посебно указује З. Божовић; *Руски реалисти XIX вијека* књ. VII, X, XII-XIII

Prof. dr Miladin Vuković

BABOVIĆ'S CONCEPTION OF LITERARY HISTORY

(Summary)

The work deals with one of the basic aspects of literary understandings of this well-known Slavist and Russianist. The author demonstrates that Babović's concept of Literary History is based on the achievements of the new Literary Science as well as on theoretical principles which have become postulates of the literary thought. The concept is built up on the understanding of Literary History as a reliable form of scientific cognition of the art of words, of a special consideration of periodization as one of the basic instruments of historical comprehension of literature and the creation of personal-oriented Literary History.

